

УДК 37.035:172.15

Ладонько Людмила Степанівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри мистецьких дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, 14000, м. Чернігів, вул. Гетьмана Полуботка, 53, тел.: (0462) 941 178, e-mail: Ladonkoluda@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-4105-051X>

Скорик Тамара Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри мистецьких дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Шевченка, 14000, м. Чернігів, вул. Гетьмана Полуботка, 53, тел.: (0462) 941 178, e-mail: tamskorik@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-1442-6024>

Цілина Діана Олександрівна, здобувачка 2 курсу факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, 14000, м. Чернігів, вул. Гетьмана Полуботка, 53, тел.: (0462) 941 178, e-mail: diana10cilina@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0003-3905-9317>

РОЛЬ МОЛОДІЖНИХ ЦЕНТРІВ У КУЛЬТУРНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ

Анотація. У статті проаналізовано зміст та напрями діяльності сучасних молодіжних центрів, окреслено підходи до організації молодіжного дозвілєвого простору, визначено роль та значення молодіжних центрів у національно-патріотичному вихованні молоді.

Методологічну основу дослідження складає єдність методів абстрагування, узагальнення, аналізу і синтезу, що дало можливість обґрунтувати проблему дослідження, визначити категоріальний апарат, розкрити теоретичні та методичні засади вирішення означеної проблематики.

Метою статті є дослідження культурно-патріотичного контексту діяльності молодіжних центрів України в умовах російсько-української війни та визначення актуальних форм та засобів культурно-патріотичного виховання.

Авторами введено поняття «культурно-патріотичного виховання», яке визначається як формування ціннісних орієнтирів, громадянської самосвідомості та національної ідентичності у процесі культурно-дозвілєвої діяльності молоді. Визначено принципи роботи молодіжних центрів: громадянська освіта молоді через участь у суспільній діяльності, національно-патріотичне виховання, розвиток волонтерства та мобільності молоді, реалізація творчого потенціалу молодих людей, промоція здорового способу життя, превенція залежностей, зайнятість у вільний час, інтеграція до ринку праці, молодіжне підприємництво.

Аналізування форм організації культурно-дозвілєвої діяльності молоді дозволило виокремити найбільш актуальні та ефективні форми й засоби культурно-патріотичного виховання: творчі заходи, концертні програми, освітні форми, зустрічі з громадськими лідерами та воїнами-ветеранами тощо.

Підкреслено важливість диференційованого підходу у роботі центрів, що дозволяє урахувати різноманітні потреби молоді та зробити центр привабливим і популярним у житті громади. Здійснено аналіз діяльності молодіжних центрів Чернігівської громади та їх ролі у культурно-патріотичному вихованні молоді.

Ключові слова: культурно-патріотичне виховання, молодіжний центр, молодь, культурно-дозвіллєва діяльність, дозвілля.

Ladonko Liudmyla Stepanivna, Doctor of Economics, professor, Professor of the Department of Artistic Disciplines, T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium», 14000, Chernihiv, Str. Hetmana Polubotka, 53, tel.: (0462) 941 178, e-mail: Ladonkoluda@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-4105-051X>

Skoryk Tamara Volodymyrivna, Doctor of Pedagogical Sciences (Ed. D.), Professor, Acting Head of the Department of Artistic Disciplines T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium», 14000, Chernihiv, Str. Hetmana Polubotka, 53, tel.: (0462) 941 178, e-mail: tamskorik@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-1442-6024>

Tsilyna Diana Oleksandrivna, 2nd year student of the Faculty of Preschool, Primary Education and Arts, T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium», 14000, Chernihiv, Str. Hetmana Polubotka, 53, tel.: (0462) 941 178, e-mail: diana10cilina@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0003-3905-9317>

THE ROLE OF YOUTH CENTERS IN CULTURAL AND PATRIOTIC EDUCATION OF YOUTH

Abstract. The article analyzes the content and directions of activity of modern youth centers, outlines approaches to the organization of youth leisure space, determines the role and significance of youth centers in the national-patriotic education of youth.

The methodological basis of the research is the unity of methods of abstraction, generalization, analysis and synthesis, which made it possible to justify the research problem, define the categorical apparatus, and reveal the theoretical and methodological principles of solving the specified problem.

The purpose of the article is to study the cultural-patriotic context of the activities of youth centers in Ukraine in the conditions of the Russian-Ukrainian war and determine the current forms and means of cultural-patriotic education.

The authors introduce the concept of "cultural-patriotic education", which is defined as the formation of value orientations, civic consciousness and national identity in the process of cultural and leisure activities of youth. The principles of youth centers' work are determined: civic education of youth through participation in social activities, national-patriotic education, development of volunteering and youth mobility, realization of creative potential of young people, promotion of healthy lifestyle, prevention of addictions, employment in free time, integration into the labor market, youth entrepreneurship.

Analysis of forms of organization of cultural and leisure activities of youth allowed to single out the most relevant and effective forms and means of cultural and patriotic education: creative events, concert programs, educational forms, meetings with public leaders and veterans, etc.

The importance of a differentiated approach in the work of centers is emphasized, which allows to take into account the various needs of youth and make the center attractive and popular in the life of the community. An analysis of the activities of youth centers of the Chernihiv community and their role in the cultural and patriotic education of youth was carried out.

Keywords: cultural and patriotic education, youth center, youth, cultural and leisure activities, leisure.

Постановка проблеми. Тема національно-патріотичного виховання молоді наразі вкрай важлива через системні кризи і виклики, які увійшли в життя молоді: війна, соціальна ізоляція, невпевненість у завтрашньому дні, постійний стан тривожності та емоційної нестабільності. В цих умовах, які посилюються ворожими інформаційними впливами, що часто підривають національну свідомість, молоде покоління стикається з ризиком втрати ідентичності та зниження рівня громадянської самосвідомості й відповідальності.

Як зазначено в «Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України», яку було затверджено ще до великої війни у червні 2022 року : «...нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості» [1]. Серед основних складових національно-патріотичного виховання у даній концепції виокремлено: громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання. До цього переліку, зважаючи на значні культурні надбання нашого народу, міжкультурний комунікативний характер глобалізації у європейський простір, хочеться додати ще одну складову – культурно-патріотичну.

Культурно-патріотичне виховання молоді можна визначити як процес формування ціннісних орієнтирів, громадянської самосвідомості та національної ідентичності у процесі культурно-дозвілєвої діяльності.

Молодь – майбутнє нашої країни, тому важливо поглибити їхні патріотичні почуття, любов до рідної землі та допомогти зрозуміти свою громадянську відповідальність перед суспільством, використовуючи залученість до різних видів культурно-дозвілєвої діяльності.

Виховання патріотизму та поваги до історії й культури своєї країни – одне з основних завдань не тільки освітніх закладів, а й культурних і дозвілєвих організацій різного рівня. У цьому процесі особлива роль належить молодіжним центрам, як одній із форм організації молодіжної роботи, що дає можливість молоді розділити дозвілля з іншими, задовольнити свої культурні, пізнавальні і дозвілєві потреби та розвинути власні таланти [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.. Молодіжні центри, як осередки соціальної активності, самоідентифікації і формування ціннісних орієнтирів молоді в європейському просторі є невід’ємним компонентом молодіжної політики держав і об’єктом наукових праць й досліджень, як зарубіжних, так і українських науковців. Можемо зазначити напрацювання науковців, які мають

практичну цінність в межах даного дослідження. Так, серед вітчизняних дослідників, які більш детально розкрити дану проблематику є наукові доробки щодо принципів і засобів реалізації молодіжної політики та організації роботи з молоддю Н. Тілікіної, І. Пеші, О. Вакуленка, Л. Мукосеєвої [2] та інші. Окремої уваги заслуговує дослідження Г. Шевчук, у якому автор детально досліджує особливості й шляхи реалізації національно-патріотичного виховання молоді в умовах повномасштабної російської агресії [3]. Однак, питання ролі молодіжних об'єднань у культурно-патріотичному вихованні молоді у контексті воєнно-політичних викликів для нашої країни потребує більш ретельного вивчення і опрацювання.

Мета статті – дослідити культурно-патріотичний контекст діяльності молодіжних центрів України в умовах російсько-української війни та визначити актуальні форми та засоби культурно-патріотичного виховання.

Виклад основного матеріалу. Фахівці з молодіжної політики дають наступне визначення: «Молодіжний центр – це установа, підприємство, заклад чи організація які реалізують молодіжну політику регіону через ціннісно-орієнтовану молодіжну роботу та створюють можливості для соціалізації молоді, включенні її в активне суспільне життя, задовольняють потреби молоді у дозвіллі та спілкуванні» [4].

Цілі молодіжних центрів зазвичай змінюються відносно періоду існування та формату, однак можемо виділити загальні цілі, що визначають напрямки і характер роботи центрів сьогодні: якісна неформальна освіта та змістовне дозвілля молоді; свідоме формування цінностей та участі молоді у суспільному житті; забезпечення сприятливих умов для всебічного розвитку молоді та підвищення молодіжної участі у процесі прийняття суспільно-важливих рішень [4; 5].

Виходячи із визначення та основних цілей, молодіжні центри в Україні можуть мати різний формат, тобто існувати як молодіжний простір, безпечне середовище, хаб чи соціальна спільнота. Отже, навколо центру формується певна громада, команда, пов'язана правилами, прагненнями, емоційними та спільними цінностями. Об'єднуючою метою таких організацій є допомога молодим людям розуміти, хто вони є, і що означає бути частиною команди, спільноти, країни.

Для ефективної роботи молодіжного центру важливо залучити якомога більше молоді через різнопланові пропозиції. Це можливо лише тоді, коли діяльність центру справді відповідає інтересам окремих учасників і груп в цілому: пропонуються різноманітні можливості для організації дозвілля, плануються заходи для цільових груп, а також створюються умови для реалізації власних проєктів молоді. Відповідно, для успішної роботи центру необхідно виконати дві ключові умови – розуміти потреби цільової аудиторії та запропонувати й організовувати дозвілля, що задовольняють ці потреби.

На сьогодні важливо не лише координувати молодіжну роботу, але й активно залучати молодь до життя місцевих громад. Розвиток мережі таких центрів (просторів) по всій країні є одним із способів реалізації молодіжної політики, спрямований на раціональне використання вільного часу, розвиток патріотизму та активної громадянської позиції у молоді.

Такий центр чи простір може бути створений під управлінням комунальної установи, приватної структури чи громадського об'єднання, однак їхні функції залишаються однаковими – об'єднання молодіжної спільноти задля задоволення потреб та формування національно-патріотичних цінностей через культурно-дозвілєву діяльність.

У цьому контексті важливу роль відіграє створена в Україні Асоціація молодіжних центрів. Вона підтримує та координує діяльність таких установ в регіонах, забезпечує ресурсну, методичну та організаційну підтримку, сприяє співпраці між центрами, обміну досвідом і впровадженню сучасних підходів у роботі з молоддю. Завдяки роботі Асоціації молодіжні центри можуть краще адаптуватися до потреб молоді та пропонувати програми, що враховують сучасні соціальні виклики. Наразі по всій території України діє 394 центри молодіжної активності та декілька чекають на відкриття. На основі досвіду діяльності Асоціації молодіжних центрів можна виокремити їх основні принципи роботи, рисунок 1 [5] :

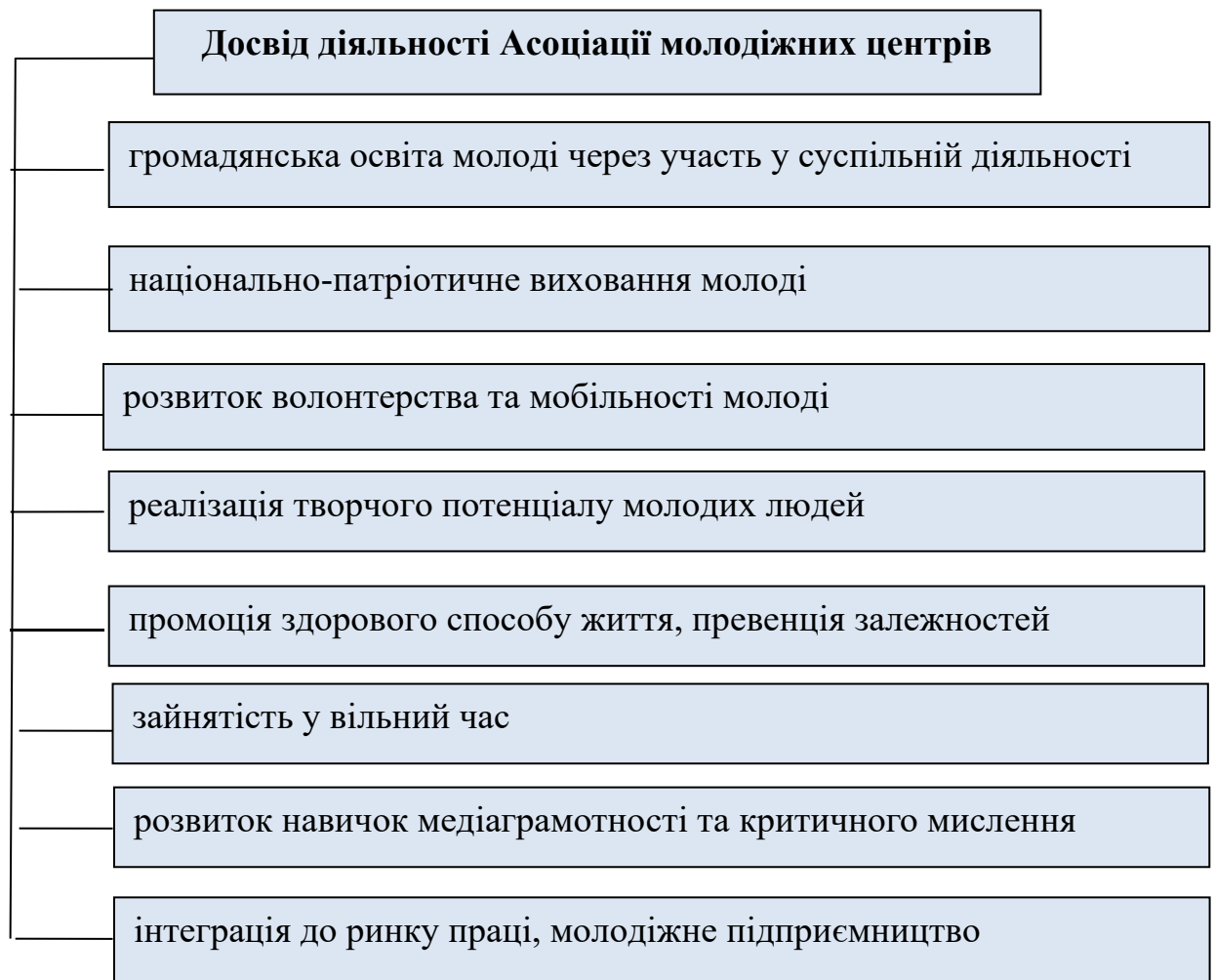

Рис. 1. Принципи роботи молодіжних центрів/просторів

Під час російсько-української війни Асоціація молодіжних центрів України відіграє ключову роль у підтримці молоді, адаптуючи свою діяльність до нових реалій. Молодіжні центри стали осередками, де надається емоційна, психологічна та практична підтримка, а також можливості для розвитку й

інтеграції молоді, зокрема внутрішньо переміщених осіб. Одним із головних напрямків роботи є психологічна підтримка, що включає індивідуальні та групові сесії з фахівцями, тренінги з емоційної стійкості, а також гарячі лінії для молоді, яка переживає стрес і втрати через війну.

З перших днів війни молодіжні центри стали хабами для організації волонтерської діяльності та надання допомоги як військовим, так і цивільним. Значну увагу приділяють патріотичному вихованню: проводяться заходи, що сприяють зміцненню національної свідомості, а молодь активно залучається до волонтерських ініціатив, як-то плетіння маскувальних сіток і допомога переселенцям. Крім того, центри надають молоді можливості для неформальної освіти і отриманні знань, необхідних для збереження життя, зокрема, навчання першої медичної допомоги, кібербезпеки, а також організовують курси виживання в умовах воєнного стану. Окремо варто виділити роботу з внутрішньо переміщеними особами: впроваджено інтеграційні програми, спрямовані на допомогу в адаптації до нових умов проживання, здобуття нових навичок й можливостей для самозайнятості. Молоді люди можуть брати участь у майстер-класах, тренінгах з підприємництва, що дає змогу їм розвиватися навіть в умовах кризи.

Особливої актуальності під час війни набули відкриті онлайн-простори для реалізації ініціатив та розвитку молоді як великих міст, так і невеликих населених пунктів. У дітей молодшого віку і підлітків особливою популярністю користуються «Клуби за місцем проживання», які надають дітям та молоді приклад дієвого, якісного і безкоштовного способу використовувати свій вільний час корисно і змістовно та мати можливість для позитивної самореалізації своїх можливостей. Важливим аспектом діяльності таких клубів сьогодні є консультативна допомога фахівців, які працюють на постійній основі: психологи, які можуть вислухати й надати пораду щодо вирішення певної психологічної проблеми; соціальні педагоги, які допомагають знайти вихід зі скрутної життєвої ситуації; педагоги-організатори, які допоможуть цікаво і безпечно організувати дозвілля та корисно провести вільний час [6].

У Чернігівській області працює 8 молодіжних центрів – два в Чернігові, шість в містах і селах області (Прилуках, Ніжині, Корюківці, Добрянці, Комарівці, Прогресі) [5]. Чернігівський обласний молодіжний центр (ЧОМЦ) – це багатофункціональний простір для розвитку молоді Чернігівщини, який працює над формуванням активної громадянської позиції, національної самосвідомості та особистісного розвитку. Даний заклад є осередком молоді територіальної громади, де можна реалізувати свої таланти, брати участь у різних соціальних і культурних проєктах, а також знайти підтримку для власних ініціатив. «Чернігівський обласний молодіжний центр знаходиться у самому центрі Чернігова у будівлі, що є архітектурною пам'яткою міста. До початку російського вторгнення територія молодіжного центру займала близько 2500 квадратних метрів простору. Тут знаходились 3 обладнані кінозали, виставковий та музейний простір; великий внутрішній дворик, оснащений всім необхідним для зручного проведення часу. 27 лютого 2022 року внаслідок авіаудару в будівлю влучила російська ракета, завдаючи значних руйнувань. Сьогодні будівля знаходиться в аварійному стані та потребує відбудови» [7].

Молодіжний центр активно впроваджує освітні програми: тренінги з лідерства, проєктного менеджменту, комунікації та публічних виступів, які допомагають молодим людям отримати навички, забезпечивши їхнє особистісне й кар'єрне зростання. Наприклад, учасники програми «Молодь Чернігівщини» навчаються основам підприємництва та лідерства, а в межах курсів із розвитку soft skills молодь опановує важливі навички командної роботи, критичного мислення та управління конфліктами. Активно залучає молодь до участі в патріотичних акціях, волонтерських та творчих проєктах, які спрямовані на благоустрій міст, допомогу ветеранам, участь у національних і регіональних святах. Крім того, центр підтримує ініціативи молоді, спрямовані на збереження культурної спадщини та патріотичне виховання, такі як молодіжні клуби, творчі гуртки та історичні реконструкції.

В рамках меморандуму про співпрацю з Чернігівською міською Радою громадська організація Ліга оновлення України ONOVA розпочала проєкт оновлення історичної будівлі ЧОМЦ. Руйнування вже нанесено на карту пошкоджень порталу ГІС HUB ONOVA. Триває активна робота над технічними звітами та концепт-проєктом [7]. Тож молодь Чернігова невдовзі повернеться до улюбленого центру творчості та соціокультурної активності.

На даний час актуальним формами культурно-патріотичного виховання у молодіжних центрах/просторах можуть бути [8]: а) творча робота із систематизації та розповсюдження інформації про героїчні вчинки українських військовослужбовців, воїнів добровольчих батальйонів у ході російсько-української війни, волонтерів та інших громадян, які роблять значний внесок у наближення нашої перемоги; б) зустрічі із видатними діячами, громадськими активістами, воїнами-ветеранами, приурочені календарним пам'ятним датам, пов'язаних з історичним минулим України та сьогоденням, звичаями, традиціями українського народу, що допоможе молоді більше дізнатися про героїзм в боротьбі за волю, свободу і незалежність; в) концертні програми з патріотичними піснями, поетичними творами сучасних українських авторів, наших земляків, спрямовані на формування культурної ідентичності та патріотичних цінностей, що допомагає молодим людям усвідомити себе частиною талановитого і непереможного народу; г) інформаційно-масові заходи – фотоконкурси, виставки картин, флешмоби, марафони, історичні, літературні, мовні заходи, націлені на усвідомлення своєї ролі у сучасному світі через призму культурно-мистецьких перформансів; д) зустрічі молоді з працівниками правоохоронних органів, які сприяють формуванню політичної та правової культури, поваги до законів та державної символіки.

Поєднання таких форм роботи має принести позитивні результати у процесі культурно-патріотичного виховання молоді, оскільки для української держави важливо, щоб молодіжні центри формували загальнолюдські цінності та цінності активного громадянства, які впливають на почуття гордості за свою батьківщину, історію, культуру, та бажання бути активним її громадянином.

Висновки. На завершення дослідження можна констатувати, що молодіжні центри виконують важливу функцію формування культурної ідентичності та патріотичних цінностей, допомагаючи молодим людям усвідомити себе частиною спільноти та української нації. У таких центрах молодь має можливість познайомитися з культурною спадщиною, вивчати історію та

традиції через цікаві форми культурно-дозвілєвої діяльності, які часто включають інтерактивні майстер-класи, культурні фестивалі, зустрічі з діячами мистецтва та науки. Це сприяє розвитку цінностей, що об'єднують молодь і надають відчуття причетності до країни з могутнім корінням.

Також молодіжні центри активізують молодих людей на соціальні й волонтерські проекти, залучаючи їх до діяльності, що сприяє розвитку відповідальності та громадянської свідомості. Від роботи на благо громади до участі у патріотичних заходах, центри поступово формують стійке почуття гордості за країну та готовність захищати її інтереси. Вони стають осередком соціалізації, де молодь навчається співпрацювати, підтримувати один одного та поважати культурне розмаїття, що є основою згуртованого і сильного суспільства.

Таким чином, на рівні територіальних громад молодіжні центри є інструментом культурно-патріотичного виховання свідомого та активного покоління, готового брати відповідальність за майбутнє свого народу і країни, залишаючись при цьому відкритим до світу та інших культурних впливів.

Література:

1. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України від 06 червня 2022 року № 527. МОН України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n12> (дата звернення 15.03.25)

2. Молодіжні центри: національні практики створення та організація роботи / за ред. І.В. Пешої. Київ: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2019. 68 с. (дата звернення 15.03.25)

3. Шевчук Г. Національно-патріотичне виховання молоді в умовах війни. Наукові інновації та передові технології. Київ, 2023. № 5(19). С.630-635

4. Коротка історія молодіжних центрів. Молодіжний працівник. Веб-сайт. URL: <https://youth-worker.org.ua/uncategorized/kоротка-istoriya-molodizhnyh-czentriv/> (дата звернення 15.03.25)

5. Асоціація молодіжних центрів України. Веб-сайт. URL: <https://youthcenters.net.ua/> (дата звернення 15.03.25)

6. Позашкільний навчальний заклад «Центр роботи з дітьми та молоддю за місцем проживання» Чернігівської міської ради. Веб-сайт. URL: <http://dozvillya.edukit.cn.ua/> (дата звернення 15.03.25)

7. «Чернігівський обласний молодіжний центр» Чернігівської обласної ради. Веб-сайт. URL: <https://onova.org.ua/projects/chernihivskyi-oblasnyi-molodizhnyi-tsentr-chernihivskoi-oblasnoi-rady> (дата звернення 15.03.25)

8. Форми, методи і засоби національно-патріотичного виховання молоді у сучасних умовах. URL: <https://naurok.com.ua/formi-metodi-i-zasobi-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-molodi-u-suchasnih-umovah-stattya-355504.html> (дата звернення 15.03.25)

References:

1. Kontseptsiiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia v systemi osvity Ukrainy vid 06 chervnia 2022 roku № 527 (2022). MON Ukrainy [Concept of national-patriotic education in the education system of Ukraine dated June 6, 2022 No. 527]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n12> [in Ukrainian].
2. Molodizhni tsentry: natsionalni praktyky stvorennia ta orhanizatsiia roboty (2019) / za red. I.V. Pieshoi [Youth centers: national practices of creation and organization of work]. Kyiv: DU «Derzhavnyi instytut simeinoi ta molodizhnoi polityky», 2019. 68 s. [in Ukrainian].
3. Shevchuk H. Natsionalno-patriotychne vykhovannia molodi v umovakh viiny (2023) [National and patriotic education of youth in wartime]. Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii. Kyiv, 2023. No 5(19). S.630-635[in Ukrainian].
4. Korotka istoriia molodizhnykh tsentriv. Molodizhnyi pratsivnyk [A brief history of youth centers. Youth worker]. Veb-sait (2025). URL: <https://youth-worker.org.ua/uncategorized/korotka-istoriya-molodizhnyh-czentriv/> [in Ukrainian].
5. Asotsiatsiia molodizhnykh tsentriv Ukrainy. Veb-sait (2025). URL: <https://youthcenters.net.ua/> [in Ukrainian].
6. Pozashkilnyi navchalnyi zaklad «Tsentr roboty z ditmy ta moloddiu za mistsem prozhyvannia» Chernihivskoi miskoi rady. Veb-sait (2025). URL: <http://dozvillya.edukit.cn.ua/> [in Ukrainian].
7. «Chernihivskyi oblasnyi molodizhnyi tsentr» Chernihivskoi oblasnoi rady. Veb-sait (2025). URL :<https://onova.org.ua/projects/chernihivskyi-oblasnyi-molodizhnyi-tsentr-chernihivskoi-oblasnoi-rady> [in Ukrainian].
8. Formy, metody i zasoby natsionalno-patriotychnoho vykhovannia molodi u suchasnykh umovakh (2025) [Forms, methods and means of national-patriotic education of youth in modern conditions]. URL: <https://naurok.com.ua/formi-metodi-i-zasobi-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-molodi-u-suchasnih-umovah-stattya-355504.html> [in Ukrainian].